

SPRÁVA KULTURNÍCH ZAŘÍZENÍ V OKRESE UHERSKÉ HRADIŠTĚ ORGÁNY SAMOSPRÁVY A OKRESNÍMI NÁRODNÍMI VÝBORY

Jiří Čoupek, MZA-Státní okresní archiv, Uherské Hradiště

Již v roce 1919 byl okresní samosprávě, okresním osvětovým sborům, svěřen úkol pečovat o oblast kultury. Po roce 1945 pak správa kulturní činnosti přešla v okrese Uherské Hradiště na Okresní národní výbor (v letech 1990-2002 Okresní úřad Uherské Hradiště), který ve své náplni řídil řadu kulturních organizací jako byla muzea, knihovny, kina, divadlo, kulturní zařízení a kulturní památky.

Mezi obory, které byly ve 20. století státní správou svěřeny okresní samosprávě, byla i oblast kultury. Již zákonem č. 67/1919 Sb., o organizaci lidových kursů občanské výchovy, byly v Československu v sídlech dosavadních okresních zastupitelstev¹ zřízeny okresní osvětové sbory, které měly za úkol bezplatně seznamovat veřejnost s právy a povinnostmi občanů nové republiky. Náklad na pořádání vzdělávacích kursů se hradil z příspěvků měst a obcí a ze státních subvencí. Do okresních sborů vysílaly své zástupce okresní zastupitelstva a obce, okresní školní výbory, politické strany, vzdělávací spolky a dále sem byli kooptováni znalci lidové kultury. V obcích pak byly na základě téhož zákona zřizovány místní osvětové komise k rozvoji a koordinaci kulturní činnosti. Na uvedenou právní normu navázaly zákony o obecních knihovnách, o pamětních knihách obecních a další.

Okresní osvětový sbor v Uherském Hradišti zahájil svou činnost koncem roku 1919, pravidelné schůze konal od 22. června 1920. Prvním starostou sboru byl zvolen starosta města ing. František Beneš, pak však stáli v čele sboru většinou okresní školní inspektoři.² Sbor zpočátku podle zákona pořádal občansko-vzdělávací přednášky prostřednictvím tzv. lidových škol, svůj záběr však neustále rozšiřoval, a to nejen ve směru působení na obecní a střední školy, gymnázia, obce a města, ale především ke spolupráci s různými kulturními a vzdělávacími spolky. Stejně jako v roce 1921 se např. staly oslavy jubilea Aloise Jiráska, které uherskohradištský okresní sbor uspořádal v širokém měřítku společně s organizací Sokola, učitelskou jednotou J. A. Komenského a Akademickým klubem. S československým Sokolem, Orlem, Červeným křížem, legionářskou jednotou a dalšími spolky zorganizoval sbor v dalších letech stovky oslavných, právních, zdravotních, národohospodářských, kulturních či branných přednášek a akcí. Přitom sbor spolkům pomáhal se zaváděním moderních didaktických pomůcek jako byly diapositivy, film a rozhlas. Ke spolupráci využíval i regionální kulturní organizace, např. v roce 1935 se Slováckým muzeem uspořádal řadu kurzů vázání šátku pro jednotlivé folklorní oblasti okresu, pomáhal se zakládáním a činností Slováckých krúžků, hudebních těles apod.

Ještě ve 20. letech se stal okresní osvětový sbor hlavním koordinátorem a metodickým pomocníkem většiny kulturních aktivit v městech a obcích. Ve spolupráci s místními knihovními radami dohlížel na obecní knihovny a vzdělávání knihovníků,³ od roku 1926 spolupracoval s letopiseckými komisemi, kterým pomáhal se zakládáním obecních kronik. V roce 1925 byl při okresním sboru ustaven divadelní odbor a následujícího roku odbor loutkového divadla a odbor kinematografu.⁴ Obdobně si počínaly i Okresní osvětové sbory v Uherském Ostrohu a Napajedlích, které navíc spolupracovaly se zkušenějším uherskohradištským okresem. V politickém okrese Uherský Brod vznikly a od roku 1919 působily okresní sbory v Uherském Brodě, v Bojkovicích a ve Valašských Kloboukách.

K významné reorganizaci sborů došlo v průběhu německé okupace. Od roku 1943 se obvodem působnosti osvětových sborů staly politické okresy, tím byl snížen jejich počet,

a dozor nad jejich volenými orgány byl svěřen ministerstvu lidové osvěty prostřednictvím zástupce okresního úřadu.⁵

Po válce byla usnesením pléna Okresního národního výboru Uherské Hradiště z 11. září 1945 činnost okresního osvětového sboru obnovena, a to ve složení tři členové ONV, šest zástupců místního národního výboru a několik dalších zástupců osvětových institucí a kulturních spolků. V prvním složení zde měli po dvou zástupcích tělovýchovné organizace a Svaz české mládeže a po jednom zástupci učitelstvo, profesori středních škol, pěvecké sdružení Svatopluk, Slovácký krúžek, Slovácké muzeum, spisovatelé (Bedřich Beneš Buchlovan) a výtvarníci (Rudolf Kubíček).⁶ Avšak už dekretem prezidenta republiky z 26. října 1945 č. 130/45 Sb., o státní péči osvětové, byly okresní osvětové sbory zrušeny a nahrazeny okresními osvětovými radami, které měly působit jako výkonné orgány státní péče osvětové při okresních národních výborech. Kulturní referent národního výboru se stal zároveň předsedou osvětové rady. Právní úprava ovšem v Uherském Hradišti neměla praktický dopad na složení kulturního orgánu, samozřejmě s výjimkou změny názvu. K zásadnější změně ve složení došlo až po únorových událostech na zasedání rady ONV 27. dubna 1948.⁷

V okrese Uherský Brod byla okresní osvětová rada zvolena radou ONV Uherský Brod o něco později 16. dubna 1946 ve složení 4 pracovníci ONV (kulturní referent Jan Kundra, okresní osvětový inspektor Miroslav Velčovský, okresní knihovní inspektor Viktor Plaček a okresní osvětový inspektor Bohumír Švrčula), 10 odborníků (učitel Oldřich Slabiňák, ředitel školy Cyril Kohoutek, ředitel školy Josef Vařeka, profesor ing. Jindřich Kolařík, profesorka Olga Mládková, profesor Rudolf Tomica, odborný učitel Alois Pazdera, profesor Josef Macháček, profesorka Štěpánka Macková a ředitel Slováckého divadla Miroslav Večeřa) a 20 zástupců veřejnosti. K úpravě politického složení uherskobrodské rady pak došlo 17. prosince 1946 (lidovou stranu zastupovalo 10 členů, KSČ 4 členové, sociální demokracii 3 a národně-sociální stranu rovněž 3 členové) a po Únoru 1948, ale to již činnost okresní osvětové rady prakticky končila.

Okleštění samosprávy v národních výborech po roce 1948 se odrazilo i v oblasti kulturní politiky. Vládním nařízením č. 101/1950 Sb. byla **Okresní osvětová rada v Uherském Hradišti** a obdobně i **Okresní osvětová rada v Uherském Brodě** zrušena a jejich působnost přenesena na jedenáctičlenné **osvětové komise ONV**, jejichž předsedou měl být vždy referent pro školství a osvětu a tajemníkem osvětový inspektor.⁸ Takto byla organizována státní správa kulturních zařízení až do vydání zákonů o národních výborech č. 12 a 13/1954 Sb. Podle nich se národní výbory staly místními orgány státní moci pracujícího lidu a jejich úkolem se stalo řídit hospodářskou a kulturní výstavbu socialismu ve svých obvodech.⁹ Hlavní dohled nad celou kulturní sférou v okrese převzal Okresní výbor Komunistické strany Československa v Uherském Hradišti, zvláště pak tajemníci pro ideologickou práci, jejichž funkce byla zřízena v roce 1962.¹⁰ Pod jejich vedením byly rozpracovávány závěry komunistických sjezdů a usnesení do kulturních, dramaturgických a osvětových plánů, tito lidé s týmem spolupracovníků (včetně státní bezpečnosti) rozhodovali na základě politických kritérií o všech kádrových změnách v kulturních zařízeních, vyjadřovali se k vydávání a obsahu tiskovin a publikací včetně odborných, určovali umělce, kteří mohou nebo nesmějí vystoupit v okrese nebo zda umělecký soubor vyjede do zahraničí či nikoliv.¹¹ Ovlivňovali i historické bádání, zejména interpretaci velkomoravských archeologických nálezů či regionálních dějin 20. století apod. Za oblast kultury na ONV a činnost v jeho zařízeních odpovídal předseda, pak od roku 1971 jeden z místopředsdů.¹² Jen výjimečně se podařilo překročit pomyslné mantinely kulturní tvorby, které stanovili řídicí funkcionáři. Bylo to zejména v 60. letech a pak koncem let 80., kdy se zvláště ve filmové a divadelní tvorbě i na našem okrese prosazovalo svobodnější vyjádření myšlenek, nálad a postojů k aktuálním problémům společnosti.¹³

Do oblasti kulturně-ideové byl řazen i okresní tisk. Již od svého vzniku v roce 1945 vydávaly okresní národní výbory nepravidelně své věstníky nebo zpravodaje. Hlavním tiskovým orgánem uherskohradištského i uherskobrodského ONV se však v roce 1950 staly tzv. vesnické noviny Jiskra, vydávané zpočátku ve spolupráci s deníkem Práce. Jejich

poslání v té době spočívalo především v propagaci kolektivizace zemědělství a veřejné kritice třídního nepřítel. Od 5. září 1959 se uherskohradištská Jiskra stala týdeníkem OV KSČ a rady ONV Uherské Hradiště pod názvem **Slovácká jiskra**. Vycházela až do května roku 1990, kdy byla privatizována a název změněn na Slovácké noviny. Redakce Slovácké jiskry sídlila v budově ONV a byla rovněž organizačně a rozpočtově napojena na ONV, funkce šéfredaktora ale patřila do kádrové nomenklatury pléna OV KSČ. Uherskobrodská Jiskra zanikla v polovině roku 1960 spolu s okresem Uherský Brod.¹⁴ Jako samostatná příloha Slovácké Jiskry vycházel v kritických měsících roku 1968 (od 31. května do 19. srpna) **Hlas Slovácka**, na jehož přípravě se podíleli někteří z nejradikálnějších představitelů tehdejšího obrodného procesu v okrese – Josef Klimosz (vedoucí tajemník OV KSČ a předseda redakční rady), Rostislav Nevřiva (redaktor), František Ďulík, Antonín Gába, Jan Hašek, Václav Lučka, Miloslav Němeček, Miroslav Raštica, Josef Sýkora, Františka Šedivá, Jan Vančura a Jaroslav Zapletal.

Od ustavujícího zasedání ONV Uherské Hradiště 22. května 1954 se stal výkonným orgánem pro kulturní záležitosti v okrese **odbor školství a kultury** spolu s **komisí kulturní, osvětovou a lidového vzdělání**. Shodná situace byla i u ONV Uherský Brod až do změny územní organizace státu k 1. červenci 1960.¹⁵ Od roku 1960 byla jako stálá komise uherskohradištského ONV vytvořena **komise školství a kultury**, která existovala až do roku 1976. Poté, v letech 1976–1990, působila **komise kultury** samostatně.¹⁶

Koncem 50. let byly také učiněny první pokusy o zlepšení péče o hmotné kulturní památky, převzaté státem, ale poničené a neudržované v revolučních letech 1945–1954. Hlavní péče o památky byla svěřena krajským národním výborům ale také při ONV Uherský Brod např. vznikla již 19. listopadu 1958 **komise pro státní památkovou péči**, jejíž předsedkyní se stala archivářka Marie Jašková (1958–1960).¹⁷

V novém státoprávním uspořádání po roce 1960 rada ONV Uherské Hradiště na svém zasedání 27. března 1963 přijala komplexní program, který měl zajistit financování provozu a údržby kulturních památek v okrese a výkon nově svěřené státní památkové péče. K tomu účelu vznikla **památková subkomise** okresní komise školství a kultury.¹⁸ Jejím úkolem bylo projednávat ochranu památek a přírody a spolupracovat s odbornými pracovníky Krajského památkového střediska v Brně. Obdobně jako u muzeí, kde vznikla také nová krajská koncepce, vydala školská a kulturní komise Jihomoravského KNV v Brně tzv. opatření „k zabezpečení rozvoje státní památkové péče v Jihomoravském kraji“, jímž byl po roce 1960 svěřen dohled nad nemovitými kulturními památkami okresním národním výborům. V okrese Uherské Hradiště se jednalo zejména o hrad Buchlov, zámek Buchlovice, klášterní areál na Velehradě, zbytky kláštera sv. Klimenta v Osvětimanech, velkomoravský areál ve Starém Městě, zámek v Uherském Ostrohu, zámek Nový Světlov v Bojkovicích, panský dům v Uherském Brodě, tvrz v Hluku a samozřejmě řadu dalších.¹⁹

Rok 1968 výrazně zasáhl do veškeré, tedy i kulturní atmosféry společnosti. V bouřlivé diskusi k správnému uspořádání státu při jednáních ONV a jeho orgánů mj. zazněly kritické názory na dosavadní kulturní politiku státu a strany. Hovořilo se o svobodné vůli jednotlivce či možnostech volby obyvatelstva žít kulturně, vzdělávat se, ale také rozhodovat o různých formách bydlení, o ovlivňování životního prostředí apod. To ale, jak vyplývalo z diskuse, mohlo být zajištěno jen vyšší důvěrou k dobrovolným osvětovým aktivistům a lektorům, profesionalizací kulturních pracovníků a celkovou koncepčností práce všech řídicích orgánů. Zcela nově měla být řešena církevní otázka, péče o hmotné památky či zájmová činnost dobrovolných kulturních spolků nebo národopisných kroužků. Reakcí na nové úkoly v okrese bylo zřízení samostatného **odboru kultury** ONV k 1. červenci 1968.²⁰ Vedoucím odboru se stal Stanislav Šula, dosavadní okresní inspektor pro kulturu, dalšími odbornými pracovníky odboru byli jmenováni vedoucí oddělení Zdeněk Posselt a Alois Dovrtěl²¹ a samostatní referenti Jaroslav Zapletal, Miloslav Němeček a Pavel Vlášek. Významným dokumentem, který se zde mj. soustřeďoval, byly roční komplexní rozborů kulturních zařízení, zachycující organizační strukturu a činnost řízených organizací.

V důsledku svých postojů v letech 1968–1969 byla ovšem řada členů školské a kulturní komise i pracovníků odboru kultury postižena následnou normalizací. Jak zaznělo z úst místopředsedy ONV ing. Milana Ptáčka na normalizačním zasedání pléna 5. června 1970 „je zarážející a smutné, že právě v aparátu ONV selhala poměrně značná část členů strany, ale nejen těch, někteří vedoucí odborů (...) a mnozí další pracovníci se ještě dnes nepoučili ze své činnosti v posledních dvou létech. Náš okres byl silně zasažen pravivě oportunistickým hnutím hlavně v politických orgánech a v kulturních kruzích se stal dokonce baštou nebo oporou i tehdejších vyšších stranických orgánů, různých funkcionářů, propagátorů a nových spolků.“²² Mezi listopadem 1969 až červnem 1970 proběhlo několikeré tzv. politicko-odborné hodnocení pracovníků, na jehož základě byli z aparátu ONV propuštěni pracovníci odboru kultury Stanislav Šula, Zdeněk Posselt, Miroslav Němeček a Jaroslav Zapletal. Dále byli odvoláni z funkce ředitelé Okresního kulturního střediska Otakar Kaňovský, Okresní lidové knihovny Věra Volopichová a Slováckého muzea Josef Jančář a celá redakční rada Slovácké jiskry v čele s vedoucí redaktorkou Růženou Jůzkovou. Normalizace pak byla završena volbami v listopadu 1971 a novým obsazením aparátu ONV, při čemž však samostatný odbor kultury zůstal zachován až do zániku ONV Uherské Hradiště k 24. listopadu 1990.²³ Rehabilitaci uvedených pracovníků přinesla až sametová revoluce v roce 1989. V roce 1990 také na jejich program z roku 1968 navázali nově jmenovaní členové komise kultury.²⁴

Nástupcem ONV se v letech 1990–2002 stal Okresní úřad v Uherském Hradišti jako úřad státní správy,²⁵ který se stal k datu svého vzniku zřizovatelem šesti okresních kulturních zařízení – Slováckého muzea v Uherském Hradišti, Muzea Jana Amose Komenského v Uherském Brodě, Okresního kulturního zařízení v Uherském Hradišti, Okresní správy kin v Uherském Hradišti a Památkové správy se sídlem v Buchlovicích, vesměs příspěvkových organizací, a Okresní knihovny v Uherském Hradišti jako organizace rozpočtové.²⁶

Mnohá kulturní zařízení a spolky,²⁷ fungující původně jako samostatné právní subjekty nebo jako zařízení jednotlivých obcí, byly od roku 1951 postupně začleňovány pod referát, respektive pod odbor školství a kultury ONV Uherské Hradiště. Jedno se především o následující instituce: Vládním nařízením č. 46/51 Sb. z 22. května 1951 byla zrušena městská knihovniční rada MNV Uherské Hradiště a městská veřejná knihovna s čítárnou se stala Okresní lidovou knihovnou a pak **Okresní knihovnou v Uherském Hradišti**, která sdružovala a řídila místní knihovny v obcích. Od roku 1992 nese název Knihovna Bedřicha Beneše Buchlovana. Její okresní působnost skončila k 1. lednu 2003, od kdy je zřizovatelem příspěvkové organizace město Uherské Hradiště.

Obdobně v letech 1951–1960 existovala **Okresní lidová knihovna v Uherském Brodě**. Ta také jako samostatná rozpočtová organizace řízená odborem kultury ONV Uherské Hradiště vystupovala v letech 1969–1982 pod názvem **Městská knihovna Uherský Brod**.²⁸

Slovácké muzeum, které vzniklo v roce 1914, spravoval za podpory města až do svého zrušení 14. listopadu 1951 Muzejní a archeologický spolek „Slovácké muzeum“ Uherské Hradiště. Provoz muzea a majetek zrušeného spolku pak převzal MNV Uherské Hradiště prostřednictvím referátu osvěty a školství, aby se pak na základě přípisu KNV Gottwaldov, zn. IV/3-372-1 z 25. ledna 1954 **Slovácké muzeum Uherské Hradiště** stalo k 1. lednu 1954 muzeem okresním. V roce 1960 přešlo muzeum opět pod správu Městského národního výboru Uherské Hradiště, ale již v roce 1964 bylo převedeno v souvislosti s novou reorganizací muzejní sítě zpět na okresní národní výbor.²⁹ Rada ONV také dne 23. září 1964 schválila nový organizační řád, na jehož základě se Slovácké muzeum stalo specializovaným muzeem Slovácka. Pod Slovácké muzeum v roce 1954 přešlo místní muzeum ve Starém Městě, v roce 1959 tzv. Stojanovo muzeum na Velehradě a v roce 1966 velehradské lapidárium. Pobočkou muzea bylo v letech 1964–1970 a pak v letech 1983–1992 i městské muzeum na Novém Světlově v Bojkovicích. Od 1. ledna 2003 je zřizovatelem této příspěvkové organizace Zlínský kraj.

Obdobný vývoj prodělalo i **Muzeum J. A. Komenského v Uherském Brodě**. Toto původně Krajské muzeum města Uherského Brodu, založené roku 1898, spravovala do roku

1951 Muzejní společnost a pak v letech 1951–1954 muzejní komise MNV Uherský Brod. Od počátku roku 1954 již ale bylo muzeum řízeno odborem školství a kultury ONV Uherský Brod.³⁰ Současně se pobočkou uherskobrodského okresního muzea stalo dosud samostatné Muzeum kraje bojkovského v Bojkovicích, které vzniklo v roce 1933 a které spravoval Muzejní spolek v Bojkovicích (1934–1952) a poté MNV Bojkovice. Pobočkou okresního muzea bylo i muzeum v Luhačovicích. Obě pobočky v roce 1960 přešly opět pod správu svých měst. V letech 1960 až 1964 bylo uherskobrodské muzeum řízeno MěNV Uherský Brod, ale od 1. ledna 1965 se stalo muzeem I. kategorie v přímém řízení odboru kultury ONV Uherské Hradiště s činností zaměřenou na kmenologii. Nový organizační řád muzea byl schválen radou ONV v Uherském Hradišti 18. srpna 1965. Díky svému nadregionálnímu charakteru se od 1. ledna 1991 stalo zřizovatelem příspěvkové organizace Muzeum J. A. Komenského v Uherském Brodě Ministerstvo kultury České republiky.³¹

Jako oblastní divadlo pod správou družstva a následně spolku stejného jména zahájilo v roce 1945 svou činnost Slovácké divadlo. Jeho provozovatelem se v roce 1949 na základě divadelního zákona č. 32/48 Sb. stal KNV Gottwaldov, ale podle výnosu ministerstva školství, věd a umění ze 17. listopadu 1949 č. 988 Ůř. I. II. měl Místní národní výbor v Uherském Hradišti povinnost podílet se na financování a provozování tohoto zařízení. Do přímé správy MěNV přešlo Slovácké divadlo od 1. dubna 1960 v souvislosti se změnou územní správy, ale od 1. července 1963 byl jeho zřizovatelem Jihomoravský krajský národní výbor v Brně až do svého zániku v roce 1990. K 1. lednu 1991 se stal zřizovatelem **Slováckého divadla Uherské Hradiště** zdejší okresní úřad, od 1. ledna 2003 je zřizovatelem této příspěvkové organizace město Uherské Hradiště.³²

V majetku města Uherského Hradiště bylo po roce 1945 několik kin, která byla spravována prostřednictvím odboru kultury městského národního výboru, od roku 1969 pak Městskou správou kin sídlící v kině Hvězda. Činnost tohoto zařízení bez právní subjektivity byla ukončena k 1. lednu 1982, kdy rozhodnutím pléna ONV z 22. prosince 1981 vznikla **Okresní správa kin Uherské Hradiště**, do které byla začleněna kina dalších MNV. Okresní správa kin³³ byla zrušena usnesením ONV z 18. října 1990 k 31. prosinci téhož roku.

Jedním z nejdůležitějších kulturních zařízení ONV v Uherském Hradišti se stal **Dům osvěty**, který vznikl pravděpodobně v roce 1952 (jeho ustavení není dochováno) a sídlil v Redutě na Masarykově náměstí. Jeho úkolem bylo organizovat vzdělávací činnost a poskytovat poradenskou pomoc kulturním zařízením národních výborů, odborovým organizacím, jednotným zemědělským družstvům a zájmovým organizacím. Vnitřní organizace, stejně jako **Domu osvěty v Uherském Brodě**, se řídila statutem z 26. března 1953, který vydalo ministerstvo školství a osvěty pod čj. 100.418.

Rada ONV, která schválila 2. prosince 1964 nový statut, změnila i název zařízení na **Okresní osvětový dům v Uherském Hradišti**. Osvětový dům měl nyní čtyři oddělení – mimoškolního vzdělávání, estetické výchovy, klubových zařízení a hospodářsko-správní. Jeho úkolem bylo mj. vést základní dokumentaci o osvětových zařízeních v okrese, sledovat jejich činnost, pomáhat s přípravou tzv. jednotných plánů kulturně-výchovné činnosti v obcích atd.

Po vzniku samostatného odboru kultury k 1. červenci 1968 zrušil ONV Uherské Hradiště 25. října 1968 na základě zákona č. 69/67 Sb., o národních výborech a zákona č. 52/59 Sb., o osvětové činnosti, ke dni 30. září 1968 Okresní osvětový dům a ustavil k 1. říjnu 1968 **Okresní kulturní středisko v Uherském Hradišti**, Masarykovo nám. čp. 35, „jako zařízení odborně-organizačního charakteru, které ve vymezených okruzích kulturního a společenského života občanů bude napomáhat řídicí a organizační práci ONV zaměřené na kulturní služby všem obcím, kulturním zařízením a společenským organizacím a bude vytvářet předpoklady pro rozvoj zájmové umělecké činnosti v okrese“. Za normalizace se okresní kulturní středisko stalo významným politickým nástrojem KSČ v okrese. Na druhé straně jeho přínosem byla účinná pomoc folklorním souborům, pěveckým a hudebním tělesům a dalším kulturním, společenským a zájmovým kroužkům působícím většinou pod závodními kluby ROH nebo osvětovými besedami MNV.

Okresní kulturní středisko se rovněž stalo jedním z hlavních garantů česko-slovenské družby na úrovni okresu. Tato družba v našem regionu vycházela z hlubokých tradic společného života na moravsko-slovenském pomezí a ze zápasu za národnostní osvobození v 19. století. V novodobé historii se pak jako hlavní milník připomíná I. československý sjezd na Javořině, uskutečněný 1.–2. září 1945 Okresními národními výbory v Uherském Brodě a v Novém Městě nad Váhem, a Kopaničářské slavnosti družby a přátelství Čechů a Slováků ve Starém Hrozenkově, které se poprvé uskutečnily 25. a 26. srpna 1956 z iniciativy okresů Uherský Brod a Trenčín. Od roku 1960 se stal družebním partnerem ONV Uherské Hradiště ONV Trenčín (v letech 1949–1960 byl jeho partnerem ONV Topolčany). V rámci výměny kulturních hodnot zajíždělo pravidelně do Trenčína Slovácké divadlo, uskutečňovaly se společné čtenářské konference a besedy v okresních knihovnách, výměna výstav mezi zdejšími muzei atd. V oblasti zájmové a umělecké činnosti vyrostla v 80. letech dodnes živá tradice setkávání českých a slovenských amatérských fotografů a výtvarníků.³⁴

Pro úplnost je třeba zmínit i normalizační družbu s okresem Ostrogožsk v Sovětském svazu z let 1968–1989. Ta vycházela z rámcové dohody uzavřené mezi Jihomoravským krajem a Voronežskou oblastí roku 1963 a v našem okrese byla dokumentována především okresním výborem Svazu československo-sovětského přátelství a Slováckým muzeem.³⁵

Rozhodnutím z 15. prosince 1988 zrušil uherskohradištský ONV okresní kulturní středisko jako rozpočtovou organizaci bez likvidace a od 1. ledna 1989 ji nahradil příspěvkovou organizací³⁶ pod názvem **Okresní kulturní zařízení Uherské Hradiště** jako kulturně-politickou, odborně-metodickou, organizátorskou a kulturně-výchovnou organizací ONV s pobočkami místních kulturních zařízení. Plénium ONV pak 18. října 1990 změnilo OKZ k 1. lednu 1991 na **Středisko kulturních služeb**, které zaniklo k 31. prosinci 1991.³⁷

V přímé správě ONV Uherský Brod byl již v letech 1951–1957 **zámeček Obora** (zv. Pepčín) na katastru obce Drslavice.³⁸ Od roku 1964 pak ONV Uherské Hradiště ještě přímo spravoval **Státní hrad Buchlov, Státní zámek Buchlovice, Památník Velké Moravy ve Starém Městě** (prostřednictvím Slováckého muzea) a areál **Lapidária na Velehradě** (nejdříve prostřednictvím Domu osvěty, od roku 1966 Slováckého muzea). Od 1. ledna 1974 byly ale Státní hrad Buchlov, Státní zámek Buchlovice³⁹ a Památník Velké Moravy převedeny do správy Jihomoravského krajského národního výboru, respektive Krajského střediska státní památkové péče a ochrany přírody v Brně.

Dne 10. září 1985 uložila rada Jihomoravského KNV v Brně radě ONV vytvořit podmínky pro opětné převzetí hradu Buchlova, zámku v Buchlovicích a Národního kulturního památníku ve Starém Městě do správy ONV nebo jím spravované organizace. Zatímco Památník včetně archeologických lokalit byl svěřen Slováckému muzeu, pro provoz hradu, zámku a jeho přilehlé zámecké zahrady zřídil ONV od 1. ledna 1986 příspěvkovou organizaci **Památková správa Buchlovice se sídlem na státním zámku v Buchlovicích**.⁴⁰ Památková správa zanikla až se zánikem Okresního úřadu v Uherském Hradišti k 31. prosinci 2002, respektive byla převzata společně se správou hradu (správce Jiří Novotný) a zámku (správce Ivana Syslová) Krajským památkovým ústavem v Brně.

Plénium ONV ustavilo také k 10. únoru 1970 příspěvkovou organizaci **Zámek Nový Světlov v Bojkovicích**, který ONV přebрал od Státního statku Bojkovice. Ředitel organizace Oldřich Slabiňák pak vzal do své péče i bojkovické krajské muzeum.⁴¹ Organizace byla ale zrušena rozhodnutím pléna ONV z 22. prosince 1982 a s účinností od 1. ledna 1983 byl zámek převeden do péče MěNV Bojkovice. Místní muzeum se stalo pobočkou Slováckého muzea, v roce 1992 ale sbírky opět převzalo město Bojkovice a Krajské muzeum Bojkovska začlenilo pod svůj odbor kultury.

V letech 1990–2002 se uzavřela významná etapa péče o kulturní dědictví okresu Uherské Hradiště a vývoj jeho kulturních a památkových zařízení. Předkládaný článek by měl být podnětem k hlubšímu zpracování dějin jednotlivých subjektů, zejména těch, jejichž historie byla dosud málo známa nebo zcela opomíjena.

Poznámky:

- 1 Na Moravě se jednalo o sídla okresních silničních výborů, zřízených podle zákona z roku 1877. Jejich sídla se shodovala se sídly okresních soudů. Organizací a správou osvětových sborů bylo pověřeno ministerstvo školství a národní osvěty. Jeho výnos č. 3 Věstníku MŠANO, roč. II., 1920, pak upravil definitivní náplň činnosti sborů.
- 2 Seznam starostů Okresního osvětového sboru Uherské Hradiště (OOS UH): František Beneš 1920, Josef Bartocha 1920–1926, Václav Sehnal 1926–1934, Jaroslav Bureš 1934–1936, Emil Pavlák 1936–1943, Vladimír Sova 1943–1945.
- 3 Viz zákon č. 430/19 Sb., o obecních lidových knihovnách.
- 4 Státní okresní archiv Uherské Hradiště (SOka UH), fond OOS UH.
- 5 Vládní nařízení č. 126/43 Sb., o organizaci veřejné osvětové služby z 11. května 1943.
- 6 SOka UH, Okresní národní výbor Uherské Hradiště (ONV UH), zápisy pléna a rady, inv. č. 291 a 302.
- 7 V čele Okresní osvětové rady v Uherském Hradišti stáli kulturní referenti ONV Antonín Gregor 1945–1946, Emil Žejglic 1946–1948, Leopold Bena 1948–1949 a Miroslav Čančík 1949–1950.
- 8 U ONV Uherské Hradiště byl tímto kulturním referentem Cyril Daněk 1950–1952 a Ladislav Kolaja 1952–1954, u ONV Uherský Brod Jan Kundrata 1950–1954.
- 9 Podrobněji k vývoji okresních národních výborů viz Čoupek, Jiří, Čoupková, Jaromíra: Okresní národní výbor Uherské Hradiště (1868) 1945–1990 (1992), inventář, Uh. Hradiště 2002. Zde též seznam funkcionářů, tj. předsedů, místopředsedů a tajemníků ONV.
- 10 Tajemníky pro ideologickou práci OV KSČ Uherské Hradiště byli František Barák v letech 1962–1963, Antonín Gába 1963–1969, Jan Slováček 1969–1976, Jaroslav Čtvrtníček 1976–1980 a Josef Náplava 1980–1989.
- 11 Na počátku normalizace dostaly všechny významnější soubory „politický dozor“, u staroměstské Doliny to byl Jan Slováček, u uherskobrodské Olšavy Zdeněk Vrba, u Hradišťanu Svatopluk Bimka, u Svatopluku Adolf Krejčíř atd.
- 12 Jednalo se o oblast tzv. nadstavby, tj. školství a mládeže, kultury, církevních záležitostí, tělovýchovy a sportu, tisku a publicistiky. Touto oblastí byli pověřeni místopředsedové ONV Antonín Májíček 1971–1976, Jan Slováček 1976–1981, Jan Šimoník 1981–1982, Karel Holub 1982–1986 a Jelenka Nečasová 1986–1990.
- 13 Volnější seberealizaci našli především členové zájmových sdružení, působících pod klubovými nebo osvětovými organizacemi, ať už se jednalo o folklorní a hudební soubory, ochránce životního prostředí apod., o „necenzurovanou“ tvorbu se pokoušela i Malá scéna Slováckého divadla. Příkladem je i dlouholetá činnost Studia amatérského filmu při Závodním klubu ROH v Uherském Hradišti, jak vyplývá ze vzpomínek člena Jiřího Demla a známého dramaturga Jana Gogoly. Viz K o r v a s, Josef: *40 let kina Hvězda a historie filmu a promítání v Uherském Hradišti*. Uherské Hradiště 2007.
- 14 Č o u p e k, Lukáš: *KSČ – Okresní výbor Uherské Hradiště (1908)1921–1989*. Inventář, Uherské Hradiště 2006. Vedoucími redaktory byli František Soukup 1950–1956, Luděk Majer 1956–1959, Josef Abrahám 1959–1960, Mořic Foltýn 1960–1965, Růžena Jůzková 1965–1970, Antonín Májíček 1970–1973, Josef Leták 1973–1978, Jiří Jilík 1978–1986 a Anna Hájková 1986–1990. Vedoucím redaktorem uherskobrodské Jiskry byli Bosák 1950, L. Tlach 1951, Viktor Plaček 1951–1953 a Jaroslav Hodic 1953–1960.
- 15 Vedoucím odboru školství a kultury ONV Uherský Brod byl v letech 1954–1960 Tomáš Milička, předsedou komise kulturní, osvětové a lidového vzdělání v téže době Jaroslav Pavlík.
- 16 Předsedou těchto komisí byli poslanci Josef Štěpán 1954–1957, Josef Šik 1957–1960, Josef Kraváček 1960–1964, Antonín Májíček 1964–1971, Lubomír Oujezdský 1971–1976, Antonín Bilík 1976–1981, Marie Poláchová 1981–1986 a František Stašek 1986–1990.
- 17 Stalo se tak na základě zákona č. 22/58 Sb., o kulturních památkách. V letech 1951–1960 byly kulturní památky většinou ve správě odborů kultury krajských národních výborů, a to na základě vládního nařízení z 11. prosince 1951 č. 112/51 Sb., o reorganizaci státní památkové péče.
- 18 Tento materiál vycházel z vyhlášky č. 71/60 Sb., o rozšíření pravomoci a odpovědnosti národních výborů a o uspořádání činnosti jejich orgánů, a z usnesení vlády č. 250 z 30. března 1962, o opatřeních k odstranění nedostatků v památkové péči.

- 19 Záležitosti památkových objektů byly projednávány v radě ONV např. 27. března 1963, 7. dubna 1965 a 7. února 1968.
- 20 Stalo se tak rozhodnutím ONV z 21. června 1968 podle nového zákona č. 69/67 Sb., o národních výborech.
- 21 V letech 1960–1987 okresní církevní tajemník (a bývalý příslušník StB), po něm učitel Jaromír Havránek 1987–1990.
- 22 SOkA UH, ONV UH, zápis pléna z 5. června 1970 a 15. září 1970.
- 23 Jako vedoucí odboru školství a kultury ONV Uherské Hradiště se vystřídali Josef Kraváček 1954–1960, Tomáš Milička 1960–1964 a Jan Slováček 1964–1968, pak jako vedoucí odboru kultury ONV Stanislav Šula 1968–1969, Alois Dovrtěl 1970, Zdeněk Vrba 1970–1976, Zdenka Višenková 1976–1981, Marie Pavlusíková 1981–1983, Marie Křivdová 1983–1989 a Svatopluk Bimka 1989–1990.
- 24 Novými členy komise kultury (po zrušení vedoucí úlohy strany Ústavním zákonem č. 135/89 Sb. z 29. listopadu 1989) se stali kooptovaní poslanci ONV Jiří Čoupek a František Šimčík a neposlanec Zdeněk Posselt.
- 25 Usnesením vlády č. 163 z 6. června 1990 bylo rozhodnuto o ukončení činnosti národních výborů a o vytvoření nové podoby státní správy. Tato skutečnost dostala právní podobu zákony ČNR č. 397/90 Sb., o obcích, a č. 425/90 Sb., o okresních úřadech, úpravě jejich působnosti a o některých dalších opatřeních s tím souvisejících. V čele Okresního úřadu Uherské Hradiště stál v letech 1990–2002 ing. Ivan Palacký.
- 26 Podle § 19 b) zákona ČNR č. 367/90 Sb. z 4. září 1990 bylo stanoveno, že okresní úřady řídí nejdéle do 31. prosince 1992 rozpočtové a příspěvkové organizace, jehož zřizovateli byly okresní národní výbory ke dni účinnosti tohoto zákona. Nové organizace mohly být zřizovány pouze se souhlasem ministerstva vnitra a ministerstva financí.
- 27 Podle zákona č. 68/51 Sb., o dobrovolných organizacích a shromážděních byla stanovena jako jediná forma sdružování dobrovolné organizace. Spolky, vzniklé před 1. říjnem 1951, se mohly přeměnit nebo začlenit do organizací jen pokud „vyvíjejí svou činnost ve shodě se zájmy pracujícího lidu“.
- 28 Organizační řád byl projednán v radě ONV 3. prosince 1969, pod přímé řízení Okresní knihovny v Uherském Hradišti přešla usnesením rady ze dne 1. dubna 1982. Ředitelkou Městské knihovny Uherský Brod byla v letech 1969–1982 Božena Vrbová.
- 29 Na základě zákona č. 36/60 Sb., o územním členění státu a zákona č. 65/60 Sb., o národních výborech, vyhlásil odbor školství a kultury Jihomoravského krajského národního výboru v Brně v roce 1960 novou strukturu muzejní sítě. V jejich čele stálo Moravské zemské muzeum v Brně, dále vzniklo Oblastní muzeum Jihovýchodní Moravy v Gottwaldově pro okresy Gottwaldov, Hodonín, Kroměříž a Uherské Hradiště. V každém okrese pak bylo jedno muzeum pověřeno okresní působností. Všechna muzejní zařízení byla svěřena do správy městským, respektive místních národním výborům. Viz Hobzová, Ludmila: *Slovácké muzeum Uherské Hradiště (1904)1914–1999*. Dílčí inventář. Uherské Hradiště 2000. K dějinám muzea viz též *Slovácké muzeum Uherské Hradiště. Uherské Hradiště 2000*.
- 30 Stalo se tak zřejmě na základě již citovaného přípisu KNV Gottwaldov, zn. IV/3-372-1 z 25. ledna 1954, pléna a rady Okresního a Místního národního výboru v Uherském Brodě tuto záležitost neprojednávaly.
- 31 Podrobněji k dějinám muzea viz *Almanach ke 100. výročí Muzea J. A. Komenského v Uherském Brodě*. Studia Comeniana et historica, 59–60–XXVIII/1998.
- 32 K dějinám divadla viz *Slovácké divadlo Uherské Hradiště 1995–2005*. Uherské Hradiště 2005.
- 33 Od začátku 50. let 20. století se stali provozovateli kin většinou místní národní výbory prostřednictvím osvětových besed. Uvedenou Městskou správu kin v Uherském Hradišti vedl od roku 1969 Jan Florec, řediteli OSK UH se pak stali Bohumil Kožušník 1982–1986 a František Luňák 1986–1990.
- 34 Podrobněji viz Č o u p e k, Jiří, H l a v á č o v á, Danica: *Česko–slovenské vztahy*. Rkp. 1988.
- 35 *Kronika družby*. Uherské Hradiště 1985.
- 36 Řediteli OOD, OKS, OKZ a SKS UH byli Blanka Křížová 1954–1961, Miloslav Novotný 1961–1965, Otakar Kaňovský 1965–1970, Miroslav Potyka 1970–1972, Karel Ptáček 1972–1978, Marie Gejdo-

- šová 1978–1982, Eliška Langová 1982–1984, Jaroslav Mikulík 1984–1986, Karel Holub 1986–1990 a Miroslav Potyka 1991.
- 37 Uvedené zařízení bylo v podstatě sloučeno s dosavadním Sdruženým závodním klubem ROH n. p. Let Kunovice do nové příspěvkové organizace Klub kultury Uherské Hradiště, zřízené městem Uherské Hradiště k 1. lednu 1992.
  - 38 Převzat byl rozhodnutím ministerstva zemědělství z 3. ledna 1951 č. j. 61.130/50–IX/8 a výměrem ONV Uherský Brod z 29. srpna 1957 dočasně předán ministerstvu vnitra v Praze. (SOka UH, ONV UB, inv. č. 608.) V 60. letech se dostal ale opět do správy odboru kultury ONV Uherské Hradiště, protože však nebyl zanesen do seznamu kulturních památek, byl zámeček neudržován a nakonec roku 1981 demolován.
  - 39 Správcem hradu Buchova byl Vítězslav Novotný v letech 1964–1973, zámku v Buchlovicích Václav Damborský v letech 1964–1970 a František Mikš 1970–1973.
  - 40 Usnesení pléna ONV UH z 20. března 1986. Ředitelem byl Pavel Vlášek v letech 1986–1992, Jana Spathová 1992–1993 a pak opět Pavel Vlášek 1993–2002.
  - 41 Název této organizace pak byl Zámek Nový Světlov a muzeum v Bojkovicích. Řediteli byli Oldřich Slabiňák 1970–1982 a Antonín Ondrušek 1982.

PhDr. Jiří Čoupek (n. 1947), ředitel Státního okresního archivu Uherské Hradiště. Specializuje se na regionální dějiny 19. a 20. století, historii měst a obcí okresu a vývoj veřejné správy.

Administration of Cultural Establishments in the Uherské Hradiště District by Bodies of Local Administration and District National Bureaus

A b s t r a c t

In the 20th century, the national government delegated administration of certain fields to the level of district administration, including culture. The Czechoslovak law from 1919 established district enlightenment committees in all seats of district administration. Their task was to educate the citizens of the new republic with their rights and duties, free of charge. The costs of organizing the educational courses were reimbursed by the contributions from municipal and local resources as well by the national government. Representatives for the committees were delegated by district and municipal authorities as well as school committees, educational societies and political parties. Experts on folk culture were also co-opted. In the course of the 1920s, the District Enlightenment Committee in Uherské Hradiště became the main coordinator and methodic guidance provider for most of the cultural activities in the town and surrounding villages. In cooperation with the local library committees, it managed the local libraries and education of librarians, and in 1926, it began to cooperate with chronicle committees, whom it helped to establish and manage local chronicles. In 1925, a theatrical department was established within the District Committee, followed by similar departments for puppetry and cinematography in the next year.

After the Second World War, the plenum of the District National Bureau Uherské Hradiště renewed the existence of the District Enlightenment Committee on Sept. 11, 1945. The first line-up included two representatives from each of major physical education organizations and the Union of Czech Youth, and one from teachers, high school teachers, the choir Svatopluk, Slovácký krúžek (Moravian-Slovakian Circle), the Slovácké Museum, writers and visual artists. However, the President's decree from Oct. 26, 1945 No. 130/45 Coll. abolished the district enlightenment committees and replaced them with district enlightenment councils.

The curtailing of local administration in national bureaus after the Communist coup in 1948 affected also local cultural politics. The district enlightenment councils were abolished and their agenda was taken over by the enlightenment committees of District National Bureaus (ONV). The chairmen of those committees were always the deputies for schools and enlightenment, and its secretaries the enlightenment inspectors. Since 1954, the executive organ for cultural matters was the department of schools and education along with school, cultural or enlightenment committees. However, the superior surveillance over the whole cultural sphere in the district was kept by the District Committee of the Czechoslovak Communist Party in Uherské Hradiště, especially by the referees for the ideological work, whose function was established in 1962. Those were the people who, along with their teams of associates (including members of the secret police organization State Security - StB) decided on personnel changes in cultural establishments, approved and censored all printed material including academic works, decided whether certain artists can or cannot perform in district or whether an ensemble can perform in a foreign country or not. These decisions were based mostly on political reasons.

The cultural establishments and unions operating until 1948 as individual legal subjects or establishments of individual municipalities had been gradually merged into the department of schools and culture at the District National Bureau in Uherské Hradiště since 1951. Thus, politically surveyed cultural establishments came into existence, such as museums, cinemas, theaters etc., the history of which is outlined all the way to the year of 2002.

Verwaltung von Kultureinrichtungen im Bezirk Uherské Hradiště durch Selbstverwaltungsorgane und Bezirksnationalausschüsse

Zusammenfassung

Zu jenen Bereichen, die im 20. Jahrhundert von der Staatsverwaltung an die Bezirksselbstverwaltung übertragen wurden, zählte auch der Bereich Kultur. Durch das entsprechende Gesetz von 1919 wurden in der Tschechoslowakei an Stellen der bisherigen Bezirksvertretungen kulturelle Körperschaften errichtet, zu deren Aufgabengebieten gehörte, die Öffentlichkeit mit den Bürgerrechten und -pflichten in der neuen Republik kostenlos bekannt zu machen. Die Aufwandskosten für Bildungskurse wurden von kommunalen Beiträgen sowie von Staatssubventionen vergütet. In die Bezirkskörperschaften wurden Repräsentanten von Bezirksvertretungen und Gemeinden, Bezirksschulsausschüssen, politischen Parteien delegiert und außer ihnen wurden auch Kenner der Volkskultur kooptiert. Noch in den zwanziger Jahren war die kulturelle Körperschaft von Uherské Hradiště als Hauptkoordinator und methodische Hilfskraft bei den meisten Kulturaktivitäten in Städten und Gemeinden tätig. In Zusammenarbeit mit örtlichen Bibliotheksräten kontrollierte sie Gemeindebibliotheken und veranstaltete Bildungsprogramme für Bibliothekare, von 1926 an arbeitete sie mit den Annalen-Kommissionen zusammen und half bei der Anlegung von Gemeindechroniken. 1925 wurde im Rahmen der kulturellen Bezirkskörperschaft eine Abteilung für Theater und ein Jahr später Abteilungen für Puppentheater und für Kinematografie errichtet.

Nach dem zweiten Weltkrieg am 11. September 1945 wurde im Plenum des Bezirksnationalausschusses Uherské Hradiště über Wiederaufnahme der Tätigkeit der kulturellen Bezirkskörperschaft entschieden. Mitglieder der ersten nachkriegszeitlichen Körperschaft waren je zwei Vertreter des Turnvereins und des Verbandes der tschechischen Jugend und je ein Vertreter der Lehrer, der Studienräte, des Sängervereins Svatopluk, des Folkloreensembles Slovácký krúžek, des Museums der Mährischen Slowakei, der Schriftsteller und der bildenden Künstler. Bereits durch das Präsidentendekret Nr. 130/45 der Sammlung vom 26. Oktober 1945 über staatliche Kulturpflege wurden die kulturellen Bezirkskörperschaften aufgehoben und durch Bezirkskulturräte ersetzt.

Die Beschränkung der Selbstverwaltung in den Nationalausschüssen nach 1948 widerspiegelte sich auch im Bereich der Kulturpolitik. Die Bezirkskulturräte wurden aufgehoben und ihr Aufgabengebiet auf Kulturkommissionen bei Bezirksnationalausschüssen übertragen, wobei zum Vorsitzenden einer solchen Kommission ein für Schulwesen und Aufklärungsarbeit zuständiger Sachbearbeiter und zum Sekretär ein Inspektor für Schulwesen und Aufklärungsarbeit werden sollten. 1954 ist die Abteilung für Schulwesen und Kultur samt Schul-, Kultur- oder Aufklärungskommissionen zum Exekutivorgan geworden. Die oberste Aufsicht über den gesamten Kulturbereich im Bezirk hatte jedoch der Bezirksausschuss der Tschechoslowakischen Kommunistischen Partei in Uherské Hradiště, insbesondere ihre Sekretäre für ideologische Arbeit, deren Funktion im Jahre 1962 eingeführt wurde. Diese Sekretäre mit ihren Mitarbeiter-Teams (inklusive des staatlichen Sicherheitsdienstes) trafen Entscheidungen auf Grund politischer Kriterien, sie entschieden über alle Personaländerungen in Kultureinrichtungen, über Herausgabe und Inhalt von Publikationen und Drucksachen, über Auftritte oder Auslandsreisen der Künstler.

Kultureinrichtungen und Vereine, die bis 1948 als selbständige Rechtssubjekte oder Einrichtungen einzelner Gemeinden tätig waren, wurden ab 1951 nach und nach in die Abteilung für Schulwesen und Kultur des Bezirksnationalausschusses Uherské Hradiště eingegliedert. Unter Aufsicht sind auf diese Weise Bezirkskultureinrichtungen, Denkmalämter, Museen, Kinos, Theater usw. entstanden, deren Entwicklung bis 2002 im Folgenden angedeutet ist.